

พระถังซัมจั๋ง ผู้เชิญพระไตรปิฎกจากอินเดียสู่จีน
และแปลเป็นภาษาจีน ในราชวงศ์ถัง

ประวัติพระไตรปิฎก
ฉบับจีนพากย์

เมื่อประเทศไทยได้ประกอบรัฐพิธีเฉลิมฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เชิญผู้แทนพุทธบริษัทนานาชาติทั่วโลก มาร่วมอนุโมทนาในมหากุศลกรรมนี้ โดยพร้อมเพรียงกัน ผู้แทนพุทธบริษัทจีนคณะชาติที่ไต้หวัน มีพระสมณาจารย์กานจูฮูตุ๊กตู ชาวมองโกล เป็นประธาน พระสมณะอินสุน อาจารย์ใหญ่แห่งสำนักปริยัติธรรมฟูเยน ฯ เป็นรองประธานพร้อมด้วยคณะผู้ติดตามอีก ๗ ท่าน ได้อัญเชิญพระไตรปิฎกฉบับจีน ๒ จบมาด้วย และได้ทำพิธีมอบเป็นธรรมบรรณาการ แก่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยจบหนึ่ง มอบแก่มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุอีกจบหนึ่ง ในฐานะเป็นสถาบันศึกษาพระพุทธศาสนาสูงสุด ๒ แห่งของประเทศไทย พระไตรปิฎกฉบับนี้เป็นของถ่ายพิมพ์จากฉบับญี่ปุ่น ได้เริ่มพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยสำนัก

วัฒนธรรมพุทธศาสนาแห่งประชาชาติจีนเมืองไทเป จบหนึ่งมี ๒,๒๓๖ คัมภีร์ คิดเป็นผูกได้ ๙,๐๐๖ ผูก เป็นสมุดพิมพ์ขนาดเอนไซโคลปิเดีย ๕๕ เล่มใหญ่หนามาก นับว่าพระไตรปิฎกฉบับนี้ เป็นผลงานของชาวพุทธบริษัทฝ่ายมหายานที่ใหม่ที่สุด ถึงแม้ว่าอาศัยถ่ายพิมพ์มาจากฉบับของญี่ปุ่นคือฉบับ**ไดโช** ก็จริง แต่พระไตรปิฎกฉบับญี่ปุ่น คือไตรปิฎกจีนนั่นเอง เพราะญี่ปุ่นรับพระพุทธศาสนาไปจากจีน ชนิดถ่ายเอาตัวอักษรไปด้วย แต่โดยที่ญี่ปุ่นเข้าใจเก็บรวบรวมเก่งกว่าจีน ฝ่ายจีนซึ่งเป็นเจ้าของเดิม จึงกลับต้องไปอาศัยของเขามาถ่ายพิมพ์ ผู้เขียนซึ่งมีหน้าที่บรรยายวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาสากล และโดยเฉพาะลัทธิมหายานในสภาการศึกษา ฯ จะขอถือโอกาสค้นคว้าประวัติพระไตรปิฎกจีนพากย์ฉบับนี้ มาเล่าสู่กันฟัง.

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายออกไปในนานาประเทศ เริ่มแต่รัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และขยับขยายแพร่หลายต่อเนื่องกันต่อมา จนกระทั่งพระพุทธศาสนาสิ้นสูญจากอินเดีย ประเทศต่าง ๆ ซึ่งยังรับช่วงพระสัทธรรม กลับปรากฏว่าเป็นแหล่งเจริญของพระพุทธศาสนาแทนที่มาตุภูมิ แก่นสำคัญของพระพุทธศาสนาที่จะเป็นเหตุให้เจริญตั้งมั่นอยู่ได้ ก็อยู่ที่พระธรรมวินัย ปรากฏว่าพระธรรมวินัยที่แพร่หลายไปในดินแดนต่าง ๆ หาได้เสมอเหมือนกันไม่ จำแนกออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. *พระธรรมวินัยที่ถือภาษามคธ หรือบาลีเป็นหลัก* มีลัทธิเถรวาทในพระพุทธศาสนาฝ่ายสาวกยาน เป็นฝ่ายประกาศเจริญแพร่หลายในลังกา, ไทย, พม่า, เขมร, และลาว พระไตรปิฎกของประเทศทั้ง ๕ จึงเหมือนกัน.

๒. *พระธรรมวินัยที่ถือภาษาสันสกฤตเป็นหลัก* มีลัทธิมหายานและนิกายสรวาสติวาทิน ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของฝ่ายสาวกยานเป็นฝ่ายประกาศ เจริญแพร่หลายในประเทศจีน แต่จีนมิได้รักษาต้นภาษาเดิมไว้ เอามาแปลถ่ายไว้ในภาษาจีนหมด แล้วจึงแพร่หลายต่อออกไปในเกาหลี, ญี่ปุ่น, ญวน.

๓. *พระธรรมวินัยที่ถือภาษาสันสกฤตเป็นหลัก* เหมือนประเภทที่ ๒ และเป็นลัทธิมหายานดุจกัน แต่ประกาศหนักไปในนิกายมนตรยาน อันเป็นสาขาหนึ่งของมหายาน เจริญแพร่หลายในประเทศธิเบต และแปลสู่ภาษาธิเบตแล้วหมด จากธิเบตจึงแพร่ต่อออกไปในมองโกเลีย, แมนจูเรีย.

พระธรรมวินัยทั้ง ๓ ประการนี้ ถ้าจะว่าโดยชัดแจ้งแล้ว กล่าวได้ว่าคือพระไตรปิฎกภาษาบาลี, พระไตรปิฎกภาษาจีน และพระไตรปิฎกภาษาธิเบตนั่นเอง พระไตรปิฎกภาษาจีน มีลักษณะพิเศษกว้างขวางโอบอุ้มเอาคติธรรมต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกบาลีกับธิเบตไว้ด้วย คือมีปกรณ์ลัทธินิกายสำคัญในพระพุทธศาสนาไม่จำกัดเฉพาะลัทธิมหายานเท่านั้น ลักษณะนี้พระไตรปิฎกบาลีหามีไม่ ส่วนพระไตรปิฎกธิเบตถึงมีอยู่บ้าง ก็ยัง

น้อยกว่าฝ่ายจีน ฉะนั้นพระไตรปิฎกจีนจึงเป็นธรรมสาครอันยิ่งใหญ่ที่สุดของพระพุทธศาสนา ในที่นี้จะยกอุทาหรณ์ปกรณ์สำคัญของต่างนิกาย ที่มีในพระไตรปิฎกจีนมากล่าว เช่นหมวดพระวินัยปิฎก มี:

๑. ทศภาณวารสรวาสติกวาทวินัย ๖๐ ผูก พระวินัยปิฎกของนิกายสรวาสติวาทิน แปลสู่ภาษาจีนโดยพระปุณยาตระ, พระกุมารชีพ, พระธรรมรุจิ, พระวิมลรักษ์ รวม ๔ รูป เมื่อ พ.ศ. ๙๔๗-๙๕๐ ต่อมาสมณะอี้จิงได้แปลวินัยปกรณ์ของนิกายนี้อีก ๑๕ ปกรณ์ ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องปลีกย่อย ว่าด้วยเรื่องอุปสมบทกรรม, การจำพรรษา, เภสัชชะและเรื่องสังฆเภท เป็นต้น.

๒. จตุรอัธยายธรรมคุปตวินัย ๖๐ ผูก พระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์ แปลสู่ภาษาจีน โดย พระพุทธยศ เมื่อ พ.ศ. ๙๕๓.

๓. มหาสังฆิกวินัย ๓๐ ผูก พระวินัยปิฎกของนิกายมหาสังฆิกะ แปลสู่ภาษาจีน โดย พระพุทธภัทรกับสมณะฟาเหียน เมื่อ พ.ศ. ๙๖๓-๙๖๕.

๔. ปัญจอัธยายมหิศาสกวินัย ๓๐ ผูก พระวินัยปิฎกของนิกายมหิศาสกะ แปลสู่ภาษาจีน โดย พระพุทธชีวะกับสมณะเต้าเซง เมื่อ พ.ศ. ๙๖๖.

๕. สมันตปาสาทิกาวินัยอรรถกถา ๑๘ ผูก เป็น

อรรถกถา พระวินัยปิฎกนิกายเถรวาท แปลสู่ภาษาจีน โดย พระสังฆภัทร เมื่อ พ.ศ. ๑๐๓๒ แต่เป็นฉบับย่อไม่มีพิสดาร เช่น ต้นฉบับบาลี.

๖. ปาฏิโมกข์ศีลสูตร ของนิกายกาศยปิยะเป็นเพียงหนังสือสั้น ๆ มิใช่พระวินัยปิฎกทั้งหมด.

หมวดพระสุตตันตปิฎก ถือตามมติของศาสตราจารย์เหลียงฉีเชาก็มี :

๑. เอโกตตราคม ๕๑ ผูก คือ อังคุตตรนิกายของนิกายสรวาสติวาทิน แปลสู่ภาษาจีน โดย พระธรรมนันทิ เมื่อ พ.ศ. ๙๒๗.

๒. มัธยามาคม ๖๐ ผูก มัชฌิมนิกายของนิกายสรวาสติวาทิน แปลสู่ภาษาจีน โดย พระสังฆรักษกับพระสังฆเทวะ เมื่อ พ.ศ. ๙๔๑.

๓. ทีรฆาคม ๒๒ ผูก ทีฆนิกายของนิกายธรรมคุปต์ แปลสู่ภาษาจีน โดย พระพุทธยศ เมื่อ พ.ศ. ๙๕๖.

๔. สังยุกตาคม ๕๐ ผูก สังยุตตนิกายของนิกายมหิศาสกะ แปลสู่ภาษาจีน โดย พระคุณภัทร เมื่อ พ.ศ. ๙๘๖.

ส่วนประเภทพระอภิธรรมปิฎก และคัมภีร์ประเภทศาสตร์หรือปกรณ์วิเศษของนิกายต่าง ๆ ก็มีอุดม เช่น อภิธรรมสังคีติบรรยายปาทศาสตร์ ๒๐ ผูก, อภิธรรมสกันธปาทศาสตร์ ๑๒ ผูก, อภิธรรมวิชญาณกายปาทศาสตร์ ๑๖ ผูก,

อภิธรรมปกรณปาทศาสตร์ ๑๘ ผูก, อภิธรรมธาตุกายปาทศาสตร์ ๓ ผูก, อภิธรรมชฺญาณปรัสถานศาสตร์ ๒๐ ผูก, อภิธรรมมหาวิภาษาศาสตร์ ๒๐๐ ผูก, อภิธรรมนยายนุสารศาสตร์ ๘๐ ผูก, อภิธรรมปกรณศาสนศาสตร์ ๔๐ ผูก, อภิธรรมหฤทัยศาสตร์ ๔ ผูก, สังยุกตาภิธรรมหฤทัยศาสตร์ ๑๑ ผูก, ปกรณ์เหล่านี้เป็นของนิกายสรวาสติวาทิน, อภิธรรมโกศศาสตร์ ๒๐ ผูก, คัมภีร์นี้ระคนด้วยลัทธิในนิกายสรวาสติวาทิน กับนิกายเสาตรนฺติกวาทิน, สารีปุตราภิธรรม ๓๐ ผูก ของนิกายวิภัชวาทิน, อภิธรรมสัตยสิทธิวยกรณศาสตร์ ๑๖ ผูก ของนิกายมหาสังฆิกะหรือนิกายเสาตฺรันติก หรือนิกายพหุสุตวาทยังไม่แน่นอน, จตุราริยสัจจปกรณ์ ๔ ผูก, และคัมภีร์วิมุตติมรรค ๑๒ ผูก คัมภีร์นี้เป็นของนิกายเถรวาท มีเค้าโครงอย่างเดียวกับคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาก ข้าพเจ้าได้เขียนวิจารณ์ไว้ในหนังสือเรื่องน่ารู้ ๑๕ เรื่องแล้ว คุณวิภังคนิทเทศศาสตร์ ๓ ผูก ของนิกายมหาสังฆิกะ, สัมมิติยะศาสตร์ ๒ ผูก ของนิกายสัมมิติยะ ฯลฯ

เฉพาะคัมภีร์ฝ่ายมหายานซึ่งต้นฉบับสันสกฤตที่ตกค้างเหลืออยู่ในปัจจุบัน มีไม่ถึง ๑ ใน ๑๐ เพราะเมื่อพวกข้าศึกต่างศาสนา รุกรานเข้ามาในอินเดียได้เที่ยวเผาวัดวาอารามของพระพุทธศาสนา ทำลายพระไตรปิฎกเสียมากกว่ามาก มหาวิทยาลัยนาลันทา และมหาวิทยาลัยวิกรมศิลา ซึ่งเป็นสถาบันศึกษาของพระพุทธศาสนาสูงสุดในสมัยนั้น ก็ถูกเผาเสียป่นปี้

คัมภีร์ต่าง ๆ จึงสูญหายไปมาก ที่ยังเหลือตกค้างอยู่บ้าง ก็เป็นด้วยภิกษุสงฆ์พาหนีไปกับตัว หลบทารุณภัยเข้าไปอยู่ในเนปาลบ้าง ในธิเบตบ้าง ประกอบทั้งเมื่อสมัยพระพุทธศาสนาแพร่หลายเข้าไปในประเทศเหล่านี้ ได้พาคัมภีร์สันสกฤตมาเป็นต้นฉบับ จึงพอจะหาได้บ้างก็ที่ตกค้างเหลืออยู่ทั้งในเนปาล, ธิเบต, จีน และญี่ปุ่น แต่หาพบในเนปาลกับธิเบตมากกว่าแห่งอื่นและส่วนใหญ่เป็นคัมภีร์นิกายมนตรยาน โชคดีที่คัมภีร์สันสกฤตของลัทธิมหายานได้ถูกแปลถ่ายไว้ในภาษาจีนเป็นอันมาก การศึกษาลัทธิมหายานจึงจำเป็นต้องผ่านทางภาษาจีน ถ้าโอกาสอำนวยแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะเขียนนำเที่ยวพระไตรปิฎกจีน ในที่นี้จะขอยกอุทาหรณ์แต่คัมภีร์ใหญ่ ๆ ของมหายานเฉพาะชื่อเท่านั้น.

ในหนังสือประมวลสารัตถะพระไตรปิฎก แต่งครั้งราชวงศ์หง่วน ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้บอกจำนวนคัมภีร์ในพระไตรปิฎกจีนพากย์ไว้ดังนี้

๑. พระสูตรฝ่ายมหายาน ๘๙๗ คัมภีร์ ๒,๙๘๐ ผูก
๒. พระวินัยฝ่ายมหายาน ๒๘ คัมภีร์ ๕๖ ผูก
๓. ศาสตร์ฝ่ายมหายาน ๑๑๘ คัมภีร์ ๖๒๘ ผูก
๔. พระสูตรฝ่ายสาวกยาน ๒๙๑ คัมภีร์ ๗๑๐ ผูก
๕. พระวินัยฝ่ายสาวกยาน ๖๙ คัมภีร์ ๕๐๔ ผูก
๖. ศาสตร์ฝ่ายสาวกยาน ๓๘ คัมภีร์ ๗๐๘ ผูก

รวมทั้งสิ้นเป็น ๑,๔๔๑ คัมภีร์ ๕,๕๘๖ ผูก แต่จำนวนคัมภีร์ในพระไตรปิฎกจีนพากย์นี้ ชำระกันหลายครั้งหลายคราว จำนวนคัมภีร์กับจำนวนผูกเปลี่ยนแปลงไม่เสมอกันทุกคราว ในหนังสือว่าด้วยสารัตถะความรู้จากการศึกษาพระไตรปิฎก แต่งครั้งราชวงศ์เหม็ง ได้แบ่งหมวดพระไตรปิฎก เพื่อสะดวกแก่การศึกษา ดังนี้

พระสูตรมหายาน

๑. หมวดอวตํสกะ

หมวดนี้มีพระสูตรใหม่สูตรหนึ่งเป็นหัวใจคือ พุทธาวตํสกมหาไวปุลยสูตร ๘๐ ผูก และมีสูตรปกิณกะย่อย ๆ อีกหลายสูตร

๒. หมวดไวปุลยะ

มีพระสูตรใหญ่ชื่อมหารัตนกูฏสูตร ๑๒๐ ผูก เป็นหัวใจ นอกนั้นก็มีมหาสังคีติสูตร ๑๐ ผูก, มหายานโพธิสัตว์ปิฎกสูตร ๒๐ ผูก, ตถาคตอจินไตยรหัศยมหายานสูตร ๓๐ ผูก, สุวรรณประภาสสูตร ๑๐ ผูก, กรุณาปุณฑริกสูตร ๑๑ ผูก, มหายานมหาสังคีติกษิติครรภทศจักรสูตร ๑๐ ผูก, มหาไวปุลยมหาสังคีติโพธิสัตวพุทธานุสสติสมาธิสูตร ๑๐ ผูก, จันทรประทีปสมาธิสูตร ๑๑ ผูก, ลังกาวตารสูตร ๗ ผูก, สันธินิรโมจนสูตร ๕ ผูก, วิเศษจินตาพรหมปุจฉาสูตร ๔ ผูก, มหาพฤกษากินนรราชาปุจฉาสูตร ๔ ผูก, สาครนาคราชาสูตร ๔ ผูก, อักโษภยพุทธเกษตรสูตร ๒ ผูก, ไภษัชยคุรุไวฑูรย์ประภาสปูรวประณิธานสูตร ๒ ผูก, มโยปมสมาธิสูตร ๓ ผูก, ศรีมาลาเทวีสิงหนาทสูตร ๑ ผูก อมิตายุรธยานสูตร ๑ ผูก, มหาสุขาวดีวยูหสูตร ๒ ผูก, อจินไตยประภาสโพธิสัตวนิทเทศสูตร ๑ ผูก, ศูรางคมสมาธิสูตร ๓ ผูก, วิมลกีรตินิทเทศสูตร ๓ ผูก, และอื่น ๆ อีกมากสูตรนัก ฯลฯ อนึ่งคัมภีร์ฝ่ายลัทธิมนตรยานก็จัดสงเคราะห์ลงในหมวดไวปุลยะนี้ มีพระสูตรสำคัญ เช่น มหาไวโรจนสูตร ๗ ผูก, เอกอักขรพุทธอุษณีราชาสูตร ๖ ผูก, มหามณีวิปุลยะวิมานวิศวศุภประดิษฐานคุหยปรมรหัสยะกัลปะราชธารณีสูตร ๓ ผูก, สุสิทธิกรสูตร ๓ ผูก, วัชรเสขรสูตร ๒ ผูก, โยคมหาตันตระราชาสูตร ๕ ผูก, มหามรีจิโพธิสัตวสูตร ๗ ผูก, วัชรเสขระประโยคโหมตันตระ ๑ ผูก, มหาสุวรรณมยุรีราชาธารณีสูตร ๒ ผูก ฯลฯ

๓. หมวดปรัชญา

มีพระสูตรใหญ่ ชื่อมหาปรัชญาปารมิตาสูตร ๖๐๐ ผูก เป็นหัวใจ และมีสูตรปกิณกะ เช่น ราชไมตรีโลกปาลปรัชญาปารมิตาสูตร ๒ ผูก วัชรปรัชญาปารมิตาสูตร ๑ ผูก เป็นอาทิ ฯลฯ

๔. หมวดสัทธรรมปุณฑริก

มีพระสูตรใหญ่ ชื่อสัทธรรมปุณฑริกสูตร ๘ ผูก เป็นหัวใจ และมีสูตรปกิณกะ เช่น อนิวรรตธรรมจักรสูตร ๔ ผูก, วัชรสมาธิสูตร ๒ ผูก, มหาธรรมเภรีสูตร ๒ ผูก, สมันตภัทรโพธิสัตวจริยธรรมธยานสูตร ๑ ผูก เป็นอาทิ ฯลฯ

๕. หมวดปรินิรวาณ

มีพระสูตรใหญ่ ชื่อมหาปรินิรวาณสูตร ๔๐ ผูก เป็นหัวใจ มีสูตรปกิณกะ เช่น มหากรุณาสูตร ๕ ผูก, มหามายาสูตร ๒ ผูก, มหาเมฆสูตร ๔ ผูก, อันตรภาวะสูตร ๒ ผูก เป็นอาทิ ฯลฯ.

ภิกษุ ภิกษุณีมหายาน ในจีนสมัยราชวงศ์ถัง